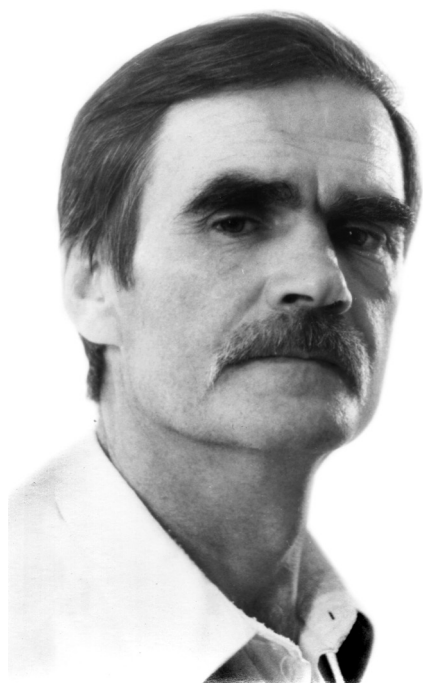

Василь Лісовий

ПІД ЗНАКОМ ОМЕГИ

Поезії

Есеї

Василь Лісовий

ПІД ЗНАКОМ ОМЕГИ

Поезії

Есеї

Упорядники:
Наталія Вельбовець
Віра Лісова

Київ
«СМОЛОСКІП»
2016

УДК 821.161.2'06-145

ББК 84(4Укр)6-5

Л 63

Ця книга прийшла до нас із мороку імперсько-советської України, зі світу торжества ницості, брехні та концтаборів, з наглухо запаяної бляшанки есесесеру, де вільно розмножувалася лише покірنا, рабська сірість. Проте, обпльовані й оббріхані, світлі лицарі честі залишалися собою, куди б їх не закинула сваволя імперців. Василь Семенович Лісовий – один з таких лицарів. Філософ і поет, літературознавець і політичний діяч, політ'язень і вимогливий дослідник, він, як і багато інших визначних постатей України, залишається невідомим, нерозкритим широкому загалу. Наше завдання – донести до читача цей скарб української культури. Книга складена з віршів і літературознавчих есеїв, написаних у місцях позбавлення волі і на засланні. Автор не був ані професійним поетом, ані фаховим літературознавцем, проте страшні реалії видобули з нього неймовірної сили філософську поезію і не менш потужні зблиски міркувань з приводу доступних йому в неволі літературних творів. Читаймо і думаймо.

Книга орієнтована на широке коло читачів.

*Видання книжки здійснено завдяки фінансовій підтримці
Видавничого фонду Ірини Турченко
(нар. 1926 р. на Холмищині — пом. 2008 р. у Канаді)*

© Вельбовець Н., Лісова В.,
упорядкування, 2016

© Скуратівський В., передмова, 2016

© Вельбовець Н., передмова, 2016

© Вельбовець Н., післямова 2016

© Видавництво «Смолокип», 2016

ISBN 978-617-7173-45-7 (ТОВ «Смолокип»)

ISBN 978-966-1676-98-4 (МБФ «Смолокип»)

ПРИГАДУЮЧИ ВАСИЛЯ ЛІСОВОГО

Сучасний світ переповнений численними філософськими та літературними скаргами на не-цілісність у ньому людини. Не-цілісність у всіх можливих і вже просто-таки неможливих її жанрах... Схоже, що обрахування — сама номенклатура — цієї не-цілісності може чи не дорівнювати всім проявам усєї історії людської-присутності-на-Землі. При цьому автор цих рядків у жодному разі не робить для себе (і з себе) якогось винятку щодо свого перебування у всеприсутності тих уже вочевидь загрозливих для Землі стихій. Хай не ображаються на мене добрі і, тим більше, недобрі люди: кожен із них — кожен із нас — постає для мене чимось на кшталт дзеркала, що в ньому бачиш самого себе. І бачиш ту небезпечну сигналістику, котра аж іррадіює — від «нього», від «тебе», від «нас». Від самого себе... Від мене...

Рятуючись від песимізму (і просто від мізантропії), я колись подумки почав укладати список людей, — як то кажуть, від давнини до сучасності, — котрі якимось буттєвим дивом, але уникли-таки тієї не-цілісності. Список той виявився доволі скромним, як і належить чекати від згаданої всезагальної антропологічної недуги. Зрозуміло, що такі переліки — річ світоглядно-інтимна.

Можу лише сказати, що той мій умовний список завершує ім'я Василя Лісового (далі В. Л.)

Мене, напіввагностика, напівмарксиста і т. ін. — і взагалі носія більшості недуг віку, — завжди цікавив, саме з огляду на ті недуги, нині, на жаль, забутий інститут святості (чи ж варто додавати — без уточнення його конфесій). Саме цілісність людей із того інституту.

Що ж, з великими пустельниками-анакоретами-відлюдниками, хоч і не про нас — але загалом зрозуміло. Але носії сучасної секулярної цілісності, цієї поцейбічної святості, як вони

здогадуються утримати той буттєвий скарб — не посередині такої чи такої фіваїди, а, як казала одна трагічна поетка, «посередині світу»? Тут і тепер.

Приміром, на малоцивілізованій міській вулиці (здається, чи не на київській «центральной?»), де В. Л., на очах переляканої юрби, зупинив інцидент, що вже наближався до «поножовщини». Один з учасників (власне, винуватець), залишаючи поле бою, процідив до В. Л. з люттю упереміш із повагою: «А ты до-о-обренький...»

Ні, йдеться не про те, що називають «характером». Це щось інше, що опиралося у В. Л. довоколишньому світу. Чи в тій кримінальній мізансцені. Чи в тому побільшенні останньої, що зазвичай зветься — історією. Як саме і чим опиралося?

Є предмети, стихії, що «опираються» власній анатомії-морфології. Взагалі — будь-якому описанню. За винятком тієї поезії, яка зветься ліричною і якій був так відданий В.Л.-поет. Але спробуймо все ж таки віддати той його особистісний Рух Опору, що постає першосутністю всього того, чим був В. Л., і всього того, що він залишив.

Так, той чоловік справді був «добрим». Але це не була доброта компромісу. Це була, сказати б, доброта синтезу особливого, синтезу, що про нього, про його унікальність постійно згадую.

Отож. Познайомившись з В. Л. (аkurat десь напередодні брєжнєвської окупації Праги), я спочатку був дещо подивований його цеховими інтересами. Не екзистенціалізм чи якась інша «філософія життя», а — логіка. Цей ніби одвічний ворог ліриків і взагалі тих, хто, здавалося б, особливо болісно переживає згадану не-цілісність світу цього. До того ж, у режимі суворої інтелектуальної дисципліни, ті інтереси В. Л. зосереджувалися тоді на особливому різновиді логіки. Англійський неопозитивізм, що в його лабіринтах блукав-блукав автор цих рядків, та, зрештою, вибрався звідти, повторюючи за героєм Достоевського: «В логике везде тоска». А В. Л. системно, послідовно, а по тому і вельми впевнено пересувався тими «палацами Бога» (як назвав логіку один старший — польський — одномисленник В. Л.)

Справді, палац Бога. Інвентар людського помислення світу. Автентичний засіб до віднайдення, сказати б, під'їзних

шляхів до Істини. Головної філософської — і не тільки — героїні В. А.

Шкода, дуже шкода, що я, за наївністю, не розумів тоді тієї світоглядної стратегії мого старшого товариша. Адже видавалося, що вся та надвитончена інтелектуальна техніка — то особлива психологічна еміграція мисленника подалі від довколишнього «броунівського руху» людей і обставин. Такий собі бюргерський психологічний комфорт.

Тільки пізніше я зрозумів: для В. А. то була саме систематизація Істини, ніби метрологія, «вимірювання» її простору.

Так. Може, для когось іншого ті і схожі інтереси були всього лише інтелектуальними цікавинками, інтелектуальною ж «грою в бісер» (назва характерно популярного тоді німецького роману Германа Гессе). Для В. А. вони стали першоосною його життєвого вибору, філософською легітимацією того вибору.

...Пам'ятаю в коридорах університетської бібліотеки молодого В. А. у колі молодших колег-«перипатетиків» і сигнальне для нього слівце «верифікація». Для нас, «непосвячених» у той словник, то саме під'їзні шляхи до істини.

І тією «верифікацією» стане вся біографія В. А., якщо «біографією» можна назвати те драматичне життєдійство.

Разом з тим, поряд із доброякісним британським філософським імпортом у тому життєдійстві — щось на диво тутешнє, до краю вітчизняна паралель-першооснова.

...Шкода, що ще не настав час для саги про В. А., сина української селянки, котра — ще й світоглядно — важила для нього більше, аніж універсум усіх університетів світу, разом узятих.

Мене вразили її слова до сина, сказані незадовго до її смерті: «Синочку, ти, чую, збираєшся *щось зробити*. То зроби вже це, коли я помру».

А тепер про тутешній — український — Кембридж разом із Оксфордом.

В. А. і за походженням, і за покликанням був не просто селянським сином із корінної, глибинної селянської України. Він був — «народником». Українським народником. Яких узагалі то завжди було багацько, хоча таких як він — обмаль.

Ідеться, власне, про українське не стільки народництво, скільки про його підвалини — про саме українське селянство:

не про його ідеалізацію, а чи, навпаки, — про його дискримінацію зросійщеним містом, котре чи не завжди неунікно-необхідно складалося з урбанізованих селяків, схильних до такої дискримінації.

Тут інше. Там, де українське село так само неунікно настовбурчувалося-наїжачувалося проти міста — це одне. Там, де воно фатально-необхідно адаптувалося до того міста — це вже справді щось інше.

Але там, де воно зосереджувалося на собі, у глибинах свого етосу, Атлантидою піднімається з тих глибин світогляда, якого вистарчило б на десяток повноцінних цивілізацій, культур невідчуженого, вочевидь цілісного існування.

Таких цивілізацій-культур, зважаючи на тутешнє геополітичне пекло, схоже, і не було. Але люди, що могли стати осердям тих уявних культур, були. Небагато, але вони були.

І В. А. був саме такою людиною.

Ось так в одній людині й зустрілися те надвитончене філософування і набагато старша за своєю історичною метрикою його посестра — мудрість, витворена за зовсім інших умов людського існування.

І відтак — абсолютна органіка тієї зустрічі, невидимий для профанів, але справді сліпучий її ефект. Який, гадаю, міг би, вслід за своїм індивідуальним характером набрати характеру загальнонаціонального. Що ж. Не так сталося, як гадалося. Але інакше і не могло бути.

«Верифікована» однією людиною Істина стала на прою з усіма протилежними їй олжами. Наслідки відомі. Істина залишилася Істиною, а ті олжі хутко вдалися до нових метаморфоз, нових своїх перетворень.

Про по-тюремну долю В. А. напевне ще згадають-напишуть. А мені пригадується інше. Цього разу не кримінальна, а, так би мовити, поліційно-бюрократична мізансцена.

...Напівсоціалістичний, власне, соціал-демократичний напівпарадиз, країна, справді трохи схожа на рай, куди нас із В. А. занесла «перебудовна» віхола — у складі якоїсь професорсько-доцентської делегації. І ось від'їжджаємо з того раю. За певних обставин я перекладаю на кордоні. Елегантна прикордонниця, схожа на кінозірку, звертається до В. А. (перед тим нам з яко-

гось дива заборонили перевезення навіть скромних сум «не для себе») з ритуальним запитанням: «Чи везете з собою якусь грошову суму не-для-себе?»

Не встигаю рота розкрити, як В. Л., зрозумівши запитання (англійською), відповідає: «Так».

Запала мовчанка. Прикордонниця дивиться на мене, і на її прегарному личку читаю: «Ну нащо він сказав “так”?! нащо?!», по тому дивиться на В. Л., який, за своїм звичаєм, заповзявся, допомагаючи якомусь благодійному товариству, везти йому якусь смішну благодійну мініатюру. Подивилася поліціантка — на його ввічливу мовчанку... і щось-таки зрозуміла.

І відпустила нас у наш український не-рай.

Люди добрі і недобрі, ну не міг той чоловік сказати тоді «Ні!», не міг. Так само як перед тим він не міг сказати тоталітарному монстру «Так».

Не міг.

Ні кембриджська логіка, ні український етос не могли йому дозволити оте — «так».

Автор цих рядків народився на окупованому тоді вермахтом Поліссі. І на руках матері-партизанки безперестанку мандрував «явочними квартирами» у майже безхатньому спустошенні, серед тисяч колізій-демонів.

Ось тоді і побачив перший свій світоглядний сон. Люта зима нічна поліська заметіль. А я йду поряд із дідусем і бабцею. І там, де ми йдемо, — дивний затишок, що його не зачіпає та віхола.

І ось уже тепер, серед нової світової віхоли пригадую цей сон, і до тієї картини чомусь завжди додаю — Василя Лісового.

Того, хто несе ту Цілісність, ту буттеву Тишу.

Вадим Скуратівський